

Démokritos

Zlomky DK 68 B

B 1 = Proklos, In Platonis rem publicam II, 113, 6 Kroll

(...) Také fyzik Démokritos ve spise *O podsvětí* píše, že (...) pouta duše kolem míchy byla ještě zakořeněna a srdce uchovávalo ještě v hloubce plamen života. (...)

B 2 /1 = Etym. Orion. p. 153, 5

Trojrodou Athénou [Athéna *Tritogeneia*, „Trojrodá“] se podle Demokrita myslí rozvaha. Z ní přece vzniká toto trojí: dobře se uradit, bezchybně mluvit a konat, co je třeba.

B 2 /2 = Schol. Genev. I, 111 Nic.

Démokritos vykládá význam tohoto jména [Athéna *Tritogeneia*, „Trojrodá“] tak, že jde o rozvahu, v níž se setkává trojí: dobře myslet, dobře mluvit a konat, co je třeba.

B 4 = Kléméns Alexandrijský, Stromata II, 130,4-5 (v závislosti na př. Černuškové a Pilátové)

(4) O cíli mluví rovněž Abdérané. Démokritos ve svém spisu *O cíli* označuje za cíl spokojenost (*euthmia*), kterou nazývá také blahobyt, a opakovaně dodává: „Příjemné a nepříjemné vymezuje [prospěšnost a škodlivost,“ (B 188) což je cílem lidí mladých i věkem] pokročilých.“

(5) Pro Hekataia [z Abdér] je cílem soběstačnost (*autarkeia*, sebevláda, viz 73 A 4), pro Apollodóra z Kyziku zábava (74 A 1), pro Nausifana duševní klid (73 B 8), o němž se podle jeho názoru mluví u Démokrita jako o neochvějnosti.

B 5 /1 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum IX, 41 (součást A 1)

Pokud jde o dobu, byl, jak sám říká v *Malém uspořádání světa*, mladý, když Anaxagorás byl již stařec, byl o čtyřicet let mladší než on. Píše, že *Malé uspořádání světa* složil 730 let po dobytí Ília.

B 5 /2 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum IX, 34 (součást A 1, s *podstatným užitím překladu Antonína Koláře*)

Favorínos v *Rozmanitých vyprávěních* však tvrdí, že Démokritos o Anaxagorovi říkal, že jeho názory o Slunci a Měsíci nejsou jeho vlastní, nýbrž velmi staré, a on že si je přivlastnil. (35) Tupil prý též jeho mínění o uspořádání světa a o mysli. Stavěl se vůči němu nepřátelsky, protože ho prý nepřijal za žáka.

B 6 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 137

Ve spise *O podobách*:

„Je třeba“, říká, „aby člověk poznával podle tohoto pravidla, že je vzdálený od skutečnosti.“

B 7 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 137 (podle př. K. Svobody)

A dále:

„I tento výklad zajisté ukazuje, že ve skutečnosti nic o ničem nevíme, ale přeskupením [skutečnosti?] je každému [člověku] mínění.“

B 8 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 137 (podle př. K. Svobody)

A ještě:

„Přece bude zřejmé, že je nemožno poznávat, jaká je každá věc ve skutečnosti.“

B 9 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 135-136 (podle př. K. Svobody)

(...)

(136) [Démokritos] v *Potvrzeních* (...) praví:

„My ve skutečnosti nechápeme nic přesného, nýbrž to, co se mění podle stavu našeho těla i [atomů], které přicházejí a staví se v cestu.“

B 10 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 136 (př. K. Svobody)

Dále praví:

„Mnohonásobně je ukázáno, že nechápeme, jaká jest anebo není každá věc ve skutečnosti.“

B 11 = Sextos Empeirikos, *Adversus mathematicos* VII, 138-139 (př. K. Svoboda)

V *Pravidlech* (...)

(139) Říká doslovně:

„Jsou dva druhy poznání, jedno pravé, druhé temné. A k temnému náleží toto všechno: zrak, sluch, čich, chuť a hmat. Druhé je pravé, avšak je skryto, co mu náleží [atomy].“

Dále (...) praví:

„Kdykoli temné poznání nemůže již na něco menšího ani hledět, ani je slyšet, ani je čichat, ani chutnat, ani hmatem vnímat, nýbrž k jemnějšímu [se obracíme, tu se uplatňuje pravé poznání].“

(Viz Hippokratés, *De arte* 11.)

B 12 = Censorinus 18, 8

(...) Démokritův velký rok se skládá z 82 let a 28 přestupných měsíců.

B 14, 1 /1 = Vitruvius IX, 6, 3 (př. A. Otoupalík)

Úvahami o otázkách přírodovědeckých se zabývali a své nauky o tom, tj. jakými řády je řízena příroda a jaký účinek má každý z těchto řádů, nám zanechali mílétský Thalés, klazomenský Anaxagorás, samský Pýthagorás, kolofonský Xenofanés a abdérský Démokritos. V jejich objevech pokračovali Eudoxos, Eudemos, Kallipos, Metón, Fillipos, Hipparchos, Arátos a jiní a ve svých vědeckých pracích zjistili pomocí hvězdářství astronomickými tabulkami (*parapegma*) náznaky počasí podle východu a západu souhvězdí, vyložili je a zanechali potomkům.

B 14, 1 /2 = Vitruvius IX, 5, 4 (př. A. Otoupalík)

Tím jsem podal výklad o podobě souhvězdí, která jsou vytvořena a seskupena ve vesmíru podle určení přírody a podle úmyslu bohů, jak tomu učil přírodovědec Démokritos; avšak jen o těch, jejichž východ a západ můžeme pozorovat a očima zahlédnout.

B 15 = Agathemeros, *Geographiae informatio* I, 1, 6 - I, 2

(2) (...) Démokritos ... jako první poznal, že Země je podlouhlá, neboť má délku o polovinu větší než šířku. (...)

B 18 = Kléméns Alexandriský, Stromata VI, 168,2

V podobném duchu píše také Démokritos:

„Cokoli básník píše uchvácen nadšením a posvátným duchem, je nanejvýš krásné.“

B 21 = Dión Chrysostomos, Orationes, Oratio 53, 1

Démokritos se o Homérovi vyjádřil takto:

Homér, jemuž se dostalo božského nadání, vytvořil svět všelikých veršů (...)

B 25 = Eustathios, Comentarii ad Homeri Iliadem, in XII, 62; p. 1713

(...) Ambrosie jsou výpary, kterými se živí Slunce, jak se domnívá též Démokritos.

B 26 /2 = Proklos, In Cratylum 16; p. 6, 10

(...)

Demokritos říkal, že slova vznikla dohodou (*thesei*), a ukazoval to na čtyřech případech:

Z homonymie („stejnojmennosti“), neboť rozličné věci se nazývají stejným jménem...

Dále ze synonymie („mnohojmennosti“), jestliže se budou rozličná jména vztahovat k jedné a téže věci...

Za třetí ze změny (*metathesis*) [přenášení?] jmen (...)

Nakonec z chybění obdobných jmen. Například proč od „mysl“ říkáme „myslet“, ale od „spravedlnosti“ již nic neodvozujeme?

Slova jsou tedy náhodná (*tyché*), ne z přirozenosti (*fysei*). První případ pak nazývá polysémií, druhý rovnovážností, [třetí metonymií (přejmenováním)] a čtvrtý bezejmenností (*nónymon*).

B 30 /1 = Kléméns Alexandriský, Protrepticus 68,5 (př. Matyáš Havrda)

Proto je docela na místě, když Démokritos praví, že několik málo vzdělaných lidí vzpínalo ruce k tomu, co my Řekové dnes nazýváme vzduchem, [s tím, že] Zeus všechno rozmýšlí. A všechno on ví a dává i odnímá, on je králem všeho.

B 30 /2 = Kléméns Alexandriský, Stromata V, 102,1

Démokritos už takříkajíc „v záři [slunce?]“ píše, že existuje „několik málo lidí“, kteří „vzpínají ruce k místům, jež my Řekové dnes nazýváme vzduch, a říkají: Zeus všechno zvažuje; on všechno ví, dává a bere a je králem všeho“.

B 31 = Kléméns Alexandrisjký, Paedagogus I, 6, 2

Podle Démokrita lékařství léčí tělo, zato moudrost odnímá bolesti duše.

B 32 (př. K. Svoboda)

Soulož je malou mrtvicí, neboť se při ní vyřítí člověk z člověka a odtrhne se od něho, jako by byl ranou oddělen.

B 32 /1 = Stobaios, Anthologium III, 6, 28

Soulož je malou mrtvicí, neboť se při ní vyřítí člověk z člověka.

B 32 /2 = Hippolytos, Refutatio VIII, 14, 4 (p. 234, 5 W.)

... neboť při ní „se vyřítí člověk z člověka“, říká, „a odtrhne se od něho, jako nějakou ranou oddělen“, aby se mohlo plodit.

B 33 = Kléméns Alexandrisjký, Stromata IV, 149,4 (př. V. Černušková)

Proto Démokritos správně říká, že „přirozenost a vzdělání mají k sobě velmi blízko“, a stručně dodejme proč: „Vzdělání totiž člověka přetváří a rovněž přirozenost tvoří tak, že přetváří.“

B 34 /1 = David, Prol. 38, 14 Busse (př. K. Svoboda)

(...) Člověk je malým světem podle Démokrita. (...)

B 37 = Démokratés 3. (př. K. Svoboda)

Kdo si volí duševní statky, volí božštější, kdo tělesné, volí lidské.

B 38 = Démokratés 4.

Je krásné bránit těm, kdo působí křivdy; pokud ne [pokud to není možné], nekřivdit spolu s nimi.

B 39 = Démokratés 5. in Stobaios, Anthologium III, 37, 25

Je třeba být dobrý, nebo aspoň napodobovat dobrého.

B 40 = Démokratés 6.

Lidé nejsou šťastní díky tělu, ani díky penězům, ale díky přímosti a mnohé rozvaze.

B 41 = Démokratés 7. in Stobaios III, 1, 95

Je třeba zdržovat se chyb ne ze strachu nýbrž z povinnosti.

B 42 = Démokratés 8. in Stobaios, Anthologium IV, 44, 68

Velikou věcí je myslet v neštěstí, co je třeba.

B 43 = Démokratés 9.

Lítost nad hanebnými činy je záchranou života.

B 44 = Démokratés 10. in Stobaios, Anthologium III, 12, 13 (cfr. B 225)

Je třeba říkat pravdu, ne mluvit mnoho.

B 48 = Démokratés 14. in Stobaios, Anthologium III, 38, 46 (př. K. Svoboda)

Dobrý člověk nedbá, haní-li ho špatní.

B 49 = Démokratés 15. in Stobaios, Anthologium IV, 4, 27

Je těžké být pod vládou někoho horšího.

B 50 = Démokratés 16. (př. K. Svoboda)

Kdo zcela podléhá penězům, nemůže být nikdy spravedlivý.

B 52 = Démokratés 18. in Stobaios, Anthologium III, 10, 42

Marně se namáhá, kdo chce přivést k rozumu toho, kdo se domnívá, že má rozum.

B 53a = Démokratés 19.2. in Stobaios, Anthologium II, 15, 33 (př. K. Svoboda)

Mnozí dělají nejhanebnější věci a pronášejí nejlepší řeči.

B 54 = Démokratés 20.

Nechápvají nabývají vědomí neštěstím.

B 56 = Démokratés 22.

Krásné věci poznávají a vyhledávají ty, kdo jsou k nim přirozeně nadaní.

B 57 = Démokratés 23. in Stobaios IV, 29, 18 (př. K. Svoboda)

Ušlechtilost dobytka se zakládá na tělesné síle, ušlechtilost lidí na řádné povaze.

B 58 = Démokratés 23a. in Stobaios, Anthologium IV, 46, 18 (př. K. Svoboda)

Naděje lidí správně myslících jsou splnitelné, nechápvavých nesplnitelné.

B 60 = Démokratés 25. in Stobaios, Anthologium III, 13, 46 (př. K. Svoboda)

Je lépe vytýkat vlastní chyby než cizí.

B 61 = Démokratés 26. in Stobaios, Anthologium III, 37, 25 (př. K. Svoboda)

Kdo mají spořádanou povahu, mají i spořádaný život.

B 64 = Démokratés 29. in Stobaios, Anthologium III, 4, 81

Mnozí mnohoučení nemají rozum.

B 65 = Démokratés 30. (Cfr. Hérakleitos B 40)

Je třeba pěstovat mnohé přemýšlení, ne mnohoučenost.

B 66 = Démokratés 31.

Je lépe radit se před činy, než o nich potom přemítat.

B 68 = Démokratés 33.

Člověk je váženým nebo neváženým nejen podle toho, co dělá, nýbrž i podle toho, co chce.

B 69 = Démokratés 34. (př. K. Svoboda)

Všem lidem je totéž dobré a pravdivé, ale příjemné je každému něco jiného.

B 70 = Démokratés 35.

Nemírná touha sluší chlapci, ne muži.

B 71 = Démokratés 36.

Rozkoše v nevhodný čas plodí nepříjemnosti.

B 72 = Démokratés 37. (př. K. Svoboda)

Prudké žádosti obrácené k nějaké věci oslepují duši vzhledem k ostatním věcem.

B 73 = Démokratés 38. in Stobaios, Anthologium III, 5, 23 (př. K. Svoboda)

Spravedlivá láska je toužit bez chťiče po krásných lidech.

B 74 = Démokratés 39.

Nemáme vyhledávat nic příjemného, není-li to prospěšné.

B 75 = Démokratés 40. in Stobaios, Anthologium IV, 2, 13

Pro nerozumné je lepší, když jsou ovládáni, než když vládnou.

B 79 = Démokratés 44.

Je těžké jak napodobovat špatnosti, tak ani nechtít napodobovat dobré.

B 76 = Démokratés 41.

Pošetilým se nestává učitelkou řeč, nýbrž nehoda.

B 80 = Démokratés 45.

Je ošklivé starat se o mnohé cizí věci a neznat domácí.

B 83 = Démokratés 49.

Příčinou chyby je neznalost lepšího.

B 87 = Démokratés 53.

Špatného [člověka] je třeba hlídat, aby se nechopil příhodného okamžiku.

B 88 = Démokratés 54. in Stobaios, Antholoium III, 38. 47

Kdo závidí, působí sobě žal tak jako nepříteli.

B 90 = Démokratés 56.

Nepřátelství příbuzných bývá mnohem obtížnější než nepřátelství cizích.

B 92 = Démokratés 58.

Dobrodiní máme přijímat v očekávání, že za ně dáme větší odplatu.

B 93 = Démokratés 59.

Činíš-li dobrodiní, dávej pozor na toho, kdo je přijímá, aby to nebyl podvodník a neodplatil ti dobré zlým.

B 94 = Démokratés 60.

Malá dobrodiní v pravý čas jsou největší pro ty, kdo je dostávají.

B 102 = Démokratés 68.

Krásná je ve všem rovnost: nadbytek a nedostatek se mi nelíbí.

B 105 = Démokratés 71. (př. K. Svoboda)

Tělesná krása je cosi živočišného, není-li v ní skryt duch.

B 107a = Démokratés 74. (př. K. Svoboda)

Je slušné, abychom se, jsouce lidmi, nesmáli neštěstí lidí, nýbrž nad ním nařikali.

B 108 = Démokratés 75. in Stobaios IV, 34, 58 (př. K. Svoboda)

Těm, kdo hledají dobro, stěží se naskýtá, zato zlé se naskýtá i těm, kteří nehledají.

B 112 /1 = Démokratés 79. (př. K. Svoboda)

Svědčí o božské mysli rozvažovat vždy něco krásného.

B 113 = Démokratés 81.

Velmi ubližují nechápavým ti, kdo je chválí.

B 117 /1 = Diogenés Laertios, Vitae philosophorum IX, 72

Démokritos navrhuje vlastnosti, když říká: „Podle zvyku chladné, podle zvyku teplé, ve skutečnosti však atomy a prázdnota.“ (B 125) A dále:

„Ve skutečnosti nic nevíme, neboť pravda je v hlubině.“

B 118 = Dionýsios, in Eusebio, Praeparatio evangelica XIV, 27, 4 (př. K. Svoboda)

Démokritos říkal, že by chtěl raději nalézt jeden příčinný výklad, než aby se mu dostalo království Peršanů. (...)

B 119 /2 = Stobaios II, 8, 16 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Lidé si vytvořili obraz osudu (*tyché*, náhody) na zakrytí vlastní nerozvážnosti, neboť osud jen málokdy bojuje s rozumností a většinu věcí v životě řídí rozumný bystrozrak.

B 124 = Pseudo-Galénos, Definitiones medicae 449 (XIX, 449, 15-18 K.)

Podle Platóna (*Tímaios* 91a) a Dioklea se sperma vyděluje z mozku a míchy. Praxagorás, Démokritos a také Hippokratés říkají, že z celého těla. Démokritos říká, že

lidé bude jeden a člověk všichni. [jeden člověk bude všemi lidmi?]

B 125 = Galénos, *De medic. empir.* fr. 1259, 8 Schöne (př. K. Svoboda)

(...) Když Démokritos zlehčil, co se nám jeví, řka: „Podle zvyku barva, podle zvyku sladké, podle zvyku kyselé, avšak ve skutečnosti atomy a prázdno,“ tu dal mluvití smyslům takto k rozumu: „Ubohá myslí, od nás jsi vzala důkazy a nás vyvracíš? Pádem ti bude naše vyvracení.“

B 127 = Hérodian., *Peri kathol. pros.* in: Eustath. ad *Xí* 428; p. 1766 (II, 445, 9 L.)

A Démokritos [říká], že lidé, když se škrábají, mají příjemný pocit a je jim jako při pohlavním styku.

B 142 /1 = Olympiodóros, *In Plat. Phileb.*2; p. 242 Stallb.

(...) Jména jsou zvucícími obrazy, jak říkal Demokritos.

B 144 = Filodémos, *De music.* D 31; p. 108, 29 Kemke

Démokritos (...) říká, že hudba je mladší [než ostatní dovednosti] a jako příčinu uvádí, že ji nevytvořila nouze, ale že vznikla až z nadbytku.

B 146 = Plútarchos, *De prof. in virt.* = *Quomodo quis suos in virtute sentiat profectus* 10; 81b

... kdo se dívá na krásné [věci], ukazuje, že rozum se živí uvnitř a je zakořeněný v sobě samém – a podle Démokrita „je uvyklý mít potěšení sám ze sebe“.

B 147 /1 = Plútarchos, *De sanit. praec.* 14; 129a (cfr. 22 B 13; 22 B 37)

(...) a prasata zuří v hnoji, jak říká Démokritos, (...)

B 147 /2 = Kléméns Alex., *Protrepticus* 92, 4 (př. Matyáš Havrda)

Oni se ale na způsob červů povalují v okolí bažin a bláta, výtoků slasti, a tupě se vykrmují bezcennými požitky! Jako prasata jsou někteří lidé! Neboť prasata prý „mají potěšení spíše z bláta“ než z čisté vody a „po hnoji“, podle Démokrita, „šílí“.

Viz Hérakleitos B 13; B 37.

Viz Pseudo-Theofrastos, De sign. 49.

Viz Arátos, Phaenomena I, 1123:

(...) nejsou dokladem jasu,
ani prasata, když se hrnou v bahno.

B 148 = Plútarchos, De amore prolis 3; 495e

(...) Nejprve totiž vzniká v děloze pupek, jak říká Démokritos, jako kotviště v příboji a bloudění, jako lodní lano a úponek pro rodící se a budoucí plod. (...)

B 149 = Plútarchos, Animine an corp. aff. 2; 500d (př. K. Svoboda)

(...) Otevřeš-li své nitro, nalezneš, jak říká Démokritos, jakousi pestrou, vášněmi přeplněnou zásobárnu a pokladnici špatností.

B 154 = Plútarchos, De sollert. anim. 20; 974a

(...) Démokritos říká, že v těch nejdůležitějších věcech jsme my [lidé] žáky zvířat: pavouka ve tkaní a šití, vlaštovky ve stavitelství, zpěvavých ptáků, totiž labutě (!) a slavíka, ve zpěvu, a to díky nápodobě.

B 155 = Plútarchos, De communibus notitiis adversus Stoicos 39; 1079e (př. K. Svoboda)

(...)

Kdyby byl řezán kužel rovnoběžně se základnou, jak si máme představit vznikající plochy řezů, stejné či nestejně? Jsou-li nestejně, učiní kužel nepravidelným, neboť dostane mnoho stupňových zářezů a drsností, jsou-li však stejné, budou i řezy stejné a kužel se objeví jako válec, neboť bude složen ze stejných a ne nestejných kruhů, a to je zcela nemožné.

B 155a /1 = Aristotelés, De caelo III, 8; 307a17

Podle Démokrita je však i koule jako jakýsi úhel [mnohostěn], když se řeže.

B 156 = Plútarchos, Adversus Colotem 4; 1108f (př. K. Svoboda)

(...) Není více něco než nic. (...)

B 159 /1 = Plútarchos, fragm. de libid. et aegr. 2 (př. K. Svoboda)

(...) Demokritos praví:

„Kdyby mohlo tělo obžalovat duši pro to, co bolesti a zlého od ní trpí v celém životě, a kdyby se on stal soudcem žaloby, rád by odsoudil duši za to, že zčásti zahubila tělo nedbalostí a oslabila je opilostí, zčásti je zničila a rozervalo rozkošemi, tak jako by byl nějaký nástroj nebo nářadí ve špatném stavu a on by obvinil toho, kdo ho nešetrně užívá.“

B 160 = Porfyrios, De abstinentia IV, 21 (podle K. Svobody)

O špatném, nerozumném, nemírném a bezbožném životě Demokritos říkal, že není špatným životem, nýbrž dlouhým umíráním.

B 164 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 116-117 (př. K. Svoboda)

(117) (...)

„Vždyť se i živočichové druží k stejnorodým živočichům, jako holubi k holubům, jeřábi k jeřábům a stejně i ostatní zvířata. Tak je tomu i u neživých věcí, jak lze vidět na prosívaných semenech a na oblázcích v příboji, neboť tam se při otřásání síta odděleně řadí čočka k čočce, ječmen k ječmeni a pšenice k pšenici, tuto zase jsou snášeny podle pohybu vlny podlouhlé oblázky na totéž místo jako podlouhlé a okrouhlé jako okrouhlé, jako by podobnost v těchto věcech měla cosi spojujícího.“ (...)

B 165

Toto pravím o veškerenstvu. (...) Člověk je to, co všichni víme.

B 165 /1 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos VII, 265

(...) „Toto pravím o veškerenstvu.“ (...) „Člověk je to, co všichni víme.“

B 166 = Sextos Empeirikos, Adversus mathematicos IX, 19 (př. K. Svoboda)

Démokritos říká, že se k lidem přibližují jakési obrazy, a z nich jedny prospěšné a druhé škodlivé. Proto si také přál, aby se mu dostalo příznivých obrazů. Jsou pak ty obrazy veliké, nadlidské a těžko zničitelné, ne však nezničitelné a věští lidem budoucnost, jednak se zjevujíce, jednak vydávající hlas.

B 167 = Simplikios, In Physica 327, 24 (cfr. A 67)

[Démokritos říká, že] vír všelikých podob [atomů] se odloučil od veškerenstva.

B 168 = Simplikios, In Physica 1318, 34 (cfr. A 58)

[Démokritos a jeho stoupenci] nazývali atomy přírodou a říkali, že jsou kolem metány.

B 169 = Stobaios, Anthologium II (Ecl. eth.), 1, 12 Wachsm. (př. K. Svoboda)

Démokritos: Nesnaž se všechno vědět, aby ses nestal všeho neznalý!

B 170 = Stobaios, Anthologium II, 7, 3i Wachsm.

Štěstí i neštěstí je věcí duše.

B 171 = Stobaios, Anthologium II, 7, 3i Wachsm.

Štěstí nepřebývá ve stádech ani ve zlatě; duše je příbytkem daimona.

B 172 = Stobaios, Anthologium II, 9, 1 (Viz Hérakleitos B 61.)

Démokritovo: Z čeho nám vzniká dobro, z toho se nám může dostat i zla, avšak zlu lze uniknout.

Například hluboká voda je k mnohému prospěšná a jindy škodlivá, totiž pro nebezpečí utonutí.

[Proti tomuto nebezpečí] ovšem byla objevená dovednost: naučit se plavat.

B 173 = Stobaios, Anthologium II, 9, 2 (př. K. Svoboda)

Lidem vzniká zlo z dobra, nedovede-li kdo řídit dobro a obratně jezdit. Není spravedlivé pokládat takové věci za špatné, nýbrž jistě za dobré a dobrých věcí můžeme užívat proti zlým v obraně, chceme-li.

B 174 = Stobaios, Anthologium II, 9, 3 (podle př. K. Svobody)

Spokojený člověk směřuje ke spravedlivým a zákonným činům a je za bdění i ve snu veselý, zdravý a bez starosti; kdo však nedbá spravedlivosti a nečiní, co je třeba, tomu je vše takové neradostné, vzpomene-li si na něco z toho, je ve strachu a sebe zlehčuje.

B 175 = Stobaios, Anthologium II, 9, 4 (př. K. Svoboda)

Bozi dávají lidem vše dobré jak dříve, tak nyní. Avšak co je špatné, škodlivé a neužitečné, to ani dříve ani nyní nedávají bozi lidem, nýbrž lidé se k tomu sami přibližují pro zaslepenost mysli a nevědomost.

B 176 = Stobaios, Anthologium II, 9, 5

Osud (*tyché*, náhoda) je štědrý, ale nestálý; příroda je soběstačná, proto slabší leč spolehlivou silou vítězí nad větší [silou] očekávání (naděje?).

B 177 = Stobaios, Anthologium II, 9, 40

Démokritos: Ani ušlechtilá řeč nezakryje špatný čin, ani není dobrý čin poškozený urážlivou řečí.

B 181 = Stobaios, Anthologium II, 31, 59

Mocnějším podněcovatelem ctnosti se ukáže ten, kdo užívá povzbuzování a přesvědčující řeč, než kdo užívá zákon a násilí. Neboť je pravděpodobné, že kdo je od bezpráví odvrácen zákonem, tajně hřeší, avšak ten, kdo byl přiveden k povinnosti přesvědčováním, nekoná nic nesprávného ani tajně, ani zřejmě. Proto jedná-li kdo správně z porozumění a z vědění, stává se zároveň statečným i přímým.

B 183 = Stobaios, Anthologium II, 31, 72 (př. K. Svoboda)

Někdy je u mladíků rozumnost a u starců nerozumnost, neboť čas neučí myšlení, nýbrž včasná výchova a nadání.

B 186 = Stobaios, Anthologium II, 33, 9

Démokritos: Stejně smýšlení působí přátelství.

B 187 = Stobaios, Anthologium III, 1, 27 Wachsmuth-Hense (př. K. Svoboda)

Démokritos: Lidem se sluší více dbát o duši než o tělo, neboť dokonalost duše napravuje špatnost těla, ale síla těla bez rozumu nezlepší nikterak duši.

B 188 = Stobaios, Anthologium III, 1, 46 (př. K. Svoboda)

Hranicí věcí prospěšných a neprospěšných je libost a nelibost.

B 189 = Stobaios, Anthologium III, 1, 47 (př. K. Svoboda)

Člověku je nejlépe, tráví-li život co nejvíce ve spokojenosti a co nejméně v zármutku. A to je možné, nemá-li rozkoše ze smrtelných věcí.

B 191 = Stobaios, Anthologium III, 1, 210

Démokritovo: Spokojenost (*euthymie*, „dobrá mysl“) se lidem rodí ze střídmosti v požitku a z úměrnosti ve způsobu života. Nedostatek i nadbytek se rády proměňují v opak a působí duši veliké zmatky. Ty z duší, které se pohybují ve velikých rozdílech, nejsou ani pevné, ani spokojené. Člověk má tedy obracet mysl k tomu, co je možné, má se spokojovat s tím, co je mu po ruce. Má jen málo dbát o to, co budí řevnivost a úžas, nemít to na paměti. Má se dívat na život ubohých lidí a má přemýšlet o tom, kolik oni trpí, aby se ti to, co máš po ruce a čeho se ti dostává, zdálo velikým a záviděníhodným; aby se ti již nestávalo, že bys duševně strádal v touze po něčem větším. Kdo se totiž obdivuje lidem majetným a ostatními velebeným, kdo se jimi v své myslí zabývá každou hodinu, ten je nucený stále osnovat něco nového a ve své chtivosti se vrhá na to, aby činil něco nenapravitelného, co zákony zakazují. Proto nemá člověk hledat cizí, nýbrž má být spokojený s tím, co má, když svůj život srovnává s životem těch, kterým se daří hůř. Má blahoslovit sebe, když pomyslí na to, co oni trpí, oč lépe se mu daří a vede než jim. Pokud se budeš držet této myšlenky, budeš žít spokojeněji a zaženeš v životě nemálo pohrom: závist, řevnivost a nepřátelství.

B 194 = Stobaios, Anthologium III, 3, 46

Démokritos: Veliké požitky vznikají z pozorování krásných děl.

B 196 = Stobaios, Anthologium III, 4, 70

Zapomnění na vlastní strasti rodí smělost.

B 197 = Stobaios, Anthologium III, 4, 71

Nerozumní [lidé]: Usilují o zisky z náhody, kdo však tyto znají, [mají?, usilují o?] zisky z moudrosti.

B 198 = Stobaios, Anthologium III, 4, 72

Když [zvíře] něco potřebuje, ví, kolik potřebuje; když to však potřebuje [člověk], nepoznává [míru].

B 199 = Stobaios, Anthologium III, 4, 73 (př. K. Svoboda)

Nerozumní nenávidí život a přece chtějí žiti ze strachu před smrtí.

B 200 = Stobaios, Anthologium III, 4, 74

Nerozumní žijí, aniž by se ze života těšili.

B 201 = Stobaios, Anthologium III, 4, 75

Nerozumní touží po dlouhém životě, ač se z dlouhého života netěší.

B 204 = Stobaios, Anthologium III, 4, 78 (př. K. Svoboda)

Nerozumní nikoho nepotěší v celém svém životě.

B 203 = Stobaios, Anthologium III, 4, 77 (př. K. Svoboda)

Lidé prchající před smrtí běží za ní.

B 205 = Stobaios, Anthologium III, 4, 79 (př. K. Svoboda)

Nerozumní touží po životě, bojíce se smrti.

B 207 = Stobaios, Anthologium III, 5, 22

Démokritos: Je třeba volit ne každou rozkoš, ale rozkoš při [něčem] krásném.

B 208 = Stobaios, Anthologium III, 5, 24 (př. K. Svoboda)

Otcova umírněnost je dětem nejmocnějším napomenutím.

B 210 = Stobaios, Anthologium III, 5, 26

Démokritos: Osud (*tyché*, náhoda) předkládá bohatý stůl, vědomí však soběstačný.

B 211 = Stobaios, Anthologium III, 5, 27

Démokritos: Vědomí rozmnožuje příjemnost a zvětšuje rozkoš.

B 212 = Stobaios, Anthologium III, 6, 27 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Spánek za dne svědčí o tělesném neduhu anebo o zmatku, lenivosti nebo nevzdělanosti duše.

B 213 = Stobaios, Anthologium III, 7, 21

Démokritos: Statečnost zmenšuje neštěstí.

B 214 = Stobaios, Anthologium III, 7, 25 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Statečný je nejen, kdo přemáhá nepřátele, nýbrž též kdo přemáhá rozkoše; někteří panují nad obcemi a otročí ženám.

B 215 = Stobaios, Anthologium III, 7, 31

Démokritos: Slávou spravedlnosti je odvaha a nebojácnost mysli; hranicí nespravedlnosti je strach před neštěstím.

B 216 = Stobaios, Anthologium III, 7, 74 (cfr. Hérakleitos B 87; C 1,24 = Hippokratés, De victu I, 24)

Démokritos: Moudrost nad ničím nežasnoucí je nejcennější.

B 217 = Stobaios, Anthologium III, 9, 30

Démokritos: Jedině ti jsou milí bohu, kterým je protivné páchat bezpráví.

B 222 = Stobaios, Anthologium III, 10, 64 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Přílišné hromadění peněz pro děti je záminkou lakomství, která usvědčuje svou vlastní povahu.

B 223 = Stobaios, Anthologium III, 10, 65

Co potřebuje [tělesná] schránka, to je všem snadno po ruce, bez námahy a strasti; co však vyžaduje námahy i strasti a působí bolest životu, po tom netouží [tělesná] schránka, nýbrž tupá mysl.

B 225 = Stobaios, Anthologium III, 12, 13 (= B 44)

Démokritos: Je třeba říkat pravdu, ne mluvit mnoho.

B 226 = Stobaios, Anthologium III, 12, 47

Démokritos: Ke svobodě náleží volnost slova, v rozeznání vhodného času pro ni však spočívá nebezpečí.

B 229 = Stobaios, Anthologium III, 16, 19

Šetrnost i hlad jsou užitečné, ovšem také utrácení ve vhodný čas; rozeznat jej, je však věci řádného člověka.

B 230 = Stobaios, Anthologium III, 16, 22 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Život bez slavností – dlouhá cesta bez hospod.

B 231 = Stobaios, Anthologium III, 17, 25

Rozumný je ten, kdo se nermoutí pro to, co nemá, ale raduje se z toho, co má.

B 232 = Stobaios, Anthologium III, 17, 37

Démokritos: Z příjemných věcí těší nejvíc to, co se děje nejméně často.

B 233 = Stobaios, Anthologium III, 17, 38

Pokud někdo překročí míru, může se nejpříjemnější stát nejnepříjemnějším.

B 234 = Stobaios, Anthologium III, 18, 30 (př. K. Svoboda)

Lidé žádají v modlitbách od bohů zdraví, ale že mají v sobě moc nad ním, nevědí, a jednají ve své nevázanosti proti němu, stávají se svými žádostmi sami zrádci zdraví.

B 235 = Stobaios, Anthologium III, 18, 35 (př. K. Svoboda)

Kdo mají rozkoše z břicha, překračující pravou míru v jídle, pití a pohlavní lásce, ti všichni mají krátké a rychle míjející rozkoše – jen pokud jedí nebo pijí – a zato hojné žaly. Neboť mají stále touhu po týchž věcech, a splní-li se, po čem touží, rozkoš rychle odchází a není při tom nic dobrého než krátký požitek a znovu je jim třeba týchž věcí.

B 236 = Stobaios, Anthologium III, 20, 56 (cfr. Hérakleitos B 85)

Démokritos: Bojovat s touhou je obtížné, ale rozvážnému muži sluší ji ovládat.

B 237 = Stobaios, Anthologium III, 20, 62 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Každá řevnivost je nerozumná, neboť hledíc na škodu protivníkovi nevidí vlastního prospěchu.

B 239 = Stobaios, Anthologium III, 28, 13 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Jakmile špatní uniknou, nezachovávají přísahy, které činí v nesnázích.

B 242 = Stobaios, Anthologium III, 29, 66

Démokritos: Lidé se častěji stávají dobrými cvičením nežli od přírody.

B 244 = Stobaios, Anthologium III, 31, 7 (př. K. Svoboda)

I když jsi sám, nemluv a nedělej nic špatného; nauč se stydět se mnohem více před sebou než před ostatními.

B 245 = Stobaios, Anthologium III, 31, 53 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Zákony by nebránily, aby žil každý podle vlastní chuti, kdyby neubližoval jeden druhému, neboť závist působí začátek sváru.

B 246 = Stobaios, Anthologium III, 40, 6 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Život v cizině učí soběstačnosti, neboť ječný chléb a sláma jsou nejsladšími léky hladu a únavy.

B 247 = Stobaios, Anthologium III, 40, 7

Moudrý člověk může jít do každé země, protože vlastní dobré duše je celý svět.

B 249 = Stobaios, Anthologium IV, 1, 34 (př. K. Svoboda)

Svár v obci je zlem pro obě strany, neboť i vítěze i poražené stíhá stejná zkáza.

B 251 = Stobaios, Anthologium IV, 1, 42 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Chudobě v lidovládě je o tolik dát přednost před pověstným blahobytem u panovníků, o kolik svobodě před otroctvím.

B 252 = Stobaios, Anthologium IV, 1, 43 (př. K. Svoboda)

Obecní věci je třeba pokládat za nejdůležitější nade všechny ostatní, aby byly dobře řízeny; přitom se nesmí jednat svárlivě proti slušnosti, ani si osvojovat sílu proti prospěchu celku. Vždyť dobře řízená obec je největším úspěchem a na tom vše záleží: trvá-li to neporušeno, trvá vše, a hyne-li, hyne vše.

B 253 = Stobaios, Anthologium IV, 1, 44 (př. K. Svoboda)

Řádným lidem není prospěšné, aby zanedbávali své věci a dělali cizí, neboť s jejich vlastními to pak dopadá špatně. Nedbá-li však někdo o veřejné věci, vzniká o něm špatná pověst, i když nic

nekrade a v ničem nekřivdí. Neboť i tomu, kdo nic nezanedbává a v ničem nekřivdí, hrozí nebezpečí špatné pověsti a dokonce i nějaké pohromy. Vždyť je nutné chybovat, avšak docházet odpuštění u lidí není snadné.

B 254 = Stobaios, Anthologium IV, 1, 45 (př. K. Svoboda)

Nabývají-li špatní lidé úřadů, čím méně si jich zasluhují, tím se stávají nedbalejšími a jsou plní nerozumu a drzosti.

B 256 = Stobaios, Anthologium IV, 2, 14

Spravedlnost je konat, co je třeba; nespravedlnost je nekonat, co třeba, ale odkládat to.

B 257 = Stobaios, Anthologium IV, 2, 15 (př. K. Svoboda)

S usmrcením a neusmrcením některých zvířat se to má takto: kdo usmrcuje zvířata ubližující a chtějící ublížit, je bez trestu a se zřením ke spokojenosti má se to spíše činit než nečinit.

B 258 = Stobaios, Anthologium IV, 2, 16

Je třeba stůj co stůj usmrcovat vše, co protiprávně škodí (...).

B 259 = Stobaios, Anthologium IV, 2, 17 (podle př. K. Svobody)

Jako je napsáno o nepřátelských zvířatech a plazech, tak by se mělo tuším jednat i proti lidem: podle otcovských zákonů zabíjet nepřítel v každé obci, kde tomu nebrání zákon; brání tomu však svatyně, smlouvy a přísahy.

B 260 = Stobaios, Anthologium IV, 4, 18

Kdo usmrtí kteréhokoliv loupežníka nebo námořního lupiče, měl by být bez trestu, ať už to učiní vlastní rukou, nebo k tomu dává či hlasuje-li pro to.

B 261 = Stobaios, Anthologium IV, 5, 43 (podle př. K. Svobody)

Démokritos: Těm, kdo utrpěli křivdu, je třeba podle možnosti zjednávat zadostiučinění a nepřehlížet to; neboť takové jednání je spravedlivé a dobré, opačné nespravedlivé a zlé.

B 264 = Stobaios, Anthologium IV, 5, 46 (př. K. Svoboda)

Nesluší se o nic více stydět se lidí než sebe samého a o nic více konati zlé, nedoví-li se o tom nikdo, než dovědí-li se o tom všichni lidé; avšak je třeba stydět se nejvíce sebe samého a tento zákon má být dán duši: nedělat nic nepřiměřeného.

B 267 = Stobaios, Anthologium IV, 6, 19

Démokritos: Od přírody přísluší vláda silnějšímu.

B 269 = Stobaios, Anthologium IV, 10, 28

Démokritos: Odvaha je počátkem činu, osud je však pánem konce.

B 272 = Stobaios, Anthologium IV, 22, 108

Demokritos pravil, že ten, kdo dostane dobrého zete, nalezne syna, kdo, nedostane, ztratí i dceru.

B 273 = Stobaios, Anthologium IV, 22, 199

Démokritos: Žena je mnohem hbitější než muž, pokud jde o zlomyslnost.

B 275 = Stobaios, Anthologium IV, 24, 29 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Odchovat děti je nejistá věc, neboť úspěch je tu pln zápasů i starostí a neúspěch je větší nad jiné bolesti.

B 276 = Stobaios, Anthologium IV, 24, 31 (př. K. Svoboda)

Nezdá se mi nutným mít děti, neboť spatřuji v dětech mnoho velkých nebezpečí, mnoho žalostí a málo blaha toho jen nepatrně a poskrovnu.

B 277 = Stobaios, Anthologium IV, 24, 32 (př. K. Svoboda)

Komu je nějak nutné opatřit si dítě, je lépe opatřit si je od někoho z přátel. Pak bude mít takové dítě, jaké bude chtít, neboť si je může vybrat podle své vůle, a které se mu bude zdát vhodné, to ho bude asi přirozeně nejspíše poslouchat. A v tom je tak veliký rozdíl, že si zde lze vybrat dítě

podle chuti z mnohých, jakého je třeba; jestliže si je však někdo sám zplodí, je při tom mnoho nebezpečí, neboť je nutno mít to, které se narodí.

B 278 = Stobaios, Anthologium IV, 24, 33 (př. K. Svoboda)

Lidem se zdá, že mít děti je jedna z nezbytných věcí od přírody i od jakéhosi dávného zřízení. Jistě se to zdá i ostatním živočichům, neboť všichni mají mláďata ve shodě s přírodou a nikterak kvůli prospěchu. Naopak když se mláďata zrodí, každý se namáhá, živí je podle možnosti, bojí se o ně, pokud jsou malá, a rmoutí se, stane-li se jim něco. Taková je povaha všech tvorů, kteří mají duši, a člověku se stalo dokonce obvyklou představou, že mu vzchází z potomka nějaký užitek.

B 279 = Stobaios, Anthologium IV, 26, 25 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Je třeba dětem co možno nejvíce rozdělovat peníze a zároveň pečovat, aby, majíce je v rukou, neučinily něco škodlivého. Neboť jednak se stávají mnohem šetrnějšími s penězi a horlivějšími v jejich získávání, jednak vzájemně závodí. Při společném majetku nemrzí tolik výdaje jako při odděleném a netěší tolik zisk, nýbrž mnohem méně.

B 285 = Stobaios, Anthologium IV, 33, 65 (př. podle K. Svobody)

Démokritos: Je třeba poznávat, že lidský život je slabý, krátký a promíšený mnoha nehodami i obtížemi; proto má člověk usilovat o skrovný majetek a námaha se má omezovat podle nutnosti.

B 286 = Stobaios, Anthologium IV, 39, 17

Démokritos: Šťastný je ten, kdo je spokojený při skrovném majetku; nešťastný, kdo je nespokojený při velikém.

B 289 /2 = Stobaios, Anthologium IV, 44, 64

Démokritos: Je nerozumné neustupovat v životě nutnostem.

B 290 = Stobaios, Anthologium IV, 44, 67 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Nezkrotný zármutek omámené duše vyháněj rozumem!

B 292 = Stobaios, Anthologium IV, 46, 19

Démokritos: Nerozumné jsou naděje nechápavých.

B 294 = Stobaios, Anthologium IV, 50, 20

Démokritos: Sila a sličnost jsou statky mládí, vědomí je květem stáří.

B 296 = Stobaios, Anthologium IV, 50b, 76 (př. K. Svoboda)

Démokritos: Stáří je celkové ochromení: všechno má a ve všem mu něco chybí.

B 297 = Stobaios, Anthologium IV, 52, 40 (IV, 34, 62) (př. K. Svoboda)

Démokritos: Někteří lidé, nevědouce o rozpadnutí lidské přirozenosti a uvědomující si své špatné činy za živa, trápí se po čas života v úzkostech a obavách, protože si smýšlejí klamné věci o čase po smrti.

B 299 = Kléméns Alex., Stromata I, 16, 4-6 (př. J. Pilátová)

(4) Také Démokritos si přivlastňuje babylónské etické učení. Přeložil prý a vlastními slovy doplnil nápis na Akikarově stéle. Aby bylo zřejmé, že nápis pochází od něho, připsal: „To říká Démokritos.“

(5) Svou všestrannou moudrostí se chlubí do té míry, že o sobě napsal:

„Ze svých současníků jsem procestoval nejvíce zemí, prozkoumal jsem nejvzdálenější končiny a viděl jsem mnoho krajin s různým podnebím. Poslouchal jsem velké množství učených mužů a v geometrickém vedení důkazů mne ještě nikdo nepředstihl, ani tzv. egyptští Harpedonapté, s nimiž jsem pobýval v cizině pět let jako jejich host.“

(6) Démokritos totiž navštívil Babylón, Persii i Egypt a všude byl žákem mágů a kněží.

B 300,2 /1 = Vitruvius IX, pr. 14

Obdivuji se také Démokritovým knihám *O přirozenosti věcí* a jeho zápiskům nadepsaným *Cheirokméton*, v nichž Démokritos v měkkém vosku pomocí prstenu označoval, co osobně prozkoumal.